

יבמות סט

משה שווערד

1. תוספות מסכת יבמות דף סח עמוד ב

כמאן כר' עקיבא דדריש ווין - הק' הר' משה מריגנשבור"ג דמאן תנא דפליג עליה דר' עקיבא התם גבי בת ובת בפ' ארבע מיתות (שם דף נא:): רבי ישמעאל והתם בההיא שמעתא גופא אמרינן ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה לרבות בת בעלי מומין אלמא דר' ישמעאל נמי דריש ווי ... ואר"י דלא נקט הכא ר' עקיבא לאפוקי ר' ישמעאל דהא ר' ישמעאל נמי דריש ווי אלא לאפוקי שאר תנאי דלא דרשי ווי בעלמא תדע דלא קאמר אפי' תימא רבי ישמעאל אלא אפילו תימא רבנן ועוד יש לומר דר' ישמעאל לא דריש ווי והא דקאמר בסנהדרין (שם:): ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי עביד ליה לא מסיק הכי אלא ליישב דרשא דרבי ישמעאל למאן דדריש ווי.

2. ספר אבני מילואים סימן ז ס"ק יג

כותי ועבד הבא על בת ישראל. נסתפקתי במומר שבא על ישראלית אם פוסלה לכהונה לפי מ"ש במרדכי פ' החולץ [סי' כ"ח] בשם ר' אברהם מרעגנשפורק דיבמה שנפלה לפני מומר דתימה הוא אי בעי אפילי חליצה דבמקום ערוה קיימא משום דהנבעלת לגוי קנאין פוגעין בו וכיון דהוי כערוה פוסל נמי לכהונה. ולפי מה שאמרו ביבמות (דף ס"ט) בטעמא דגוי ועבד הבא על בת ישראל דפסלה מכהונה דכתיב ובת כהן כי תהי' אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין יצאו נכרי ועבד שאין להם אלמנות וגירושין ע"ש ומומר יש לו גירושין וכמ"ש בתה"ד סי' רכ"ג דמומר שקידש לכ"ע קידושיו קידושין ע"ש, אלא דאכתי יש לומר דפסלה לכהונה מהאי דנפקא כל הפסולין מדכתיב כי תהי' לאיש זר ויליף בק"ו מתרומה ע"ש דאמרו בש"ס נכרי ועבד דלאו בני הוי' נינהו לא אתי מכי תהי' יצאו נכרי ועבד דלאו בני גירושין ואלמנות אבל מומר דבר קידושין שפיר מצינן למילף מכי תהי' לאיש זר אלא דבזה בעי זר מעיקרא ולאפוקי מחזיר גרושתו וע"ש ומומר נמי לא הוי זר מעיקרו:

ובתה"ד סי' רכ"ג כתב שם בשם גדול א' ז"ל ועל דברי ר' אברהם השיב דכל ימיו תמה על דבריו דמשוה לביאת גוי כמו ערוה דתוס' פ"ק דיבמות [טז, ב, ד"ה קסבר] כתבו בחד שינוייא דמדאורייתא אינו ממזר אלא מדרבנן כיון דבצנעא ביאת היתר הוא וע"ש...

3. שערים מצויינים בהלכה

דף סט. אע"ג דאית ליה זרע נמי חיכול. פרש"י וכבהמה בעלמא חשיב. תמהו התוס' דבכל דוכתא לחומרא מקשינן, והכא פריך דנקיש לקולא. ונראה דרש"י בדבריו מתרץ קושיית התוס', דהא יש סברא להקיש לקולא, וכ"כ בתוס' הרא"ש, והסברא הוא משום דזרע דידהו כבהמה חשיב ולא חשיב זרע. ודברי רש"י נראה עפ"י מה דאיתא בגמ' לקמן (צח.) דרחמנא אפקרי לזרעיה דכתיב (יחזקאל כג-כ) "בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם", דמה"ט נמי כתב ר"ת דאשה שבא עליה עכ"ם לא נאסרה לבעלה, ע"י בתוס' כתובות (ג: ד"ה ולידרוש) וסנהדרין (עד: ד"ה והא אסתר).

4. תוספות על יבמות דף סט/א

ואימא מי שיש לו אלמנות וגירושין בה כו'. תימה דבכל דוכתא לחומרא מקשינן והכא פריך דנקיש לקולא:

5. תוספות רא"ש על יבמות דף סט/א

ואימא מי שיש לו אלמנות וגירושין בה וכו'. אע"ג דבכל דוכתא דרשינן לחומרא הכא מסתבר למדרש לקולא כדפרש"י משום דזרעו חשיב כזרע בהמה:

6. ערוך לנר מסכת יבמות דף סט עמוד א

בתוס' ד"ה ואימא. וה"פ דנקיש לקולא. עיין בתוס' הרא"ש שיישב על זה דהכא מסתבר טפי דאתקש לזרע בהמה, אכן לא זכיתי להבין דבזה לא מסתבר רק דאינו פוסל משום זרע אבל אכתי מאיזה סברא נקיש לקולא דאינו פוסל משום ביאה, ואולי י"ל ע"פ מה שסובר ר"ת בכתובות (ג ב תוס' ד"ה ולדרוש) דעכו"ם אינו פוסל משום זנות דביאתו כביאת בהמה וא"כ גם לתרומה אינו פוסל דאין זנות לבהמה כדאמרינן לעיל (נט ב) וכן עבד דאתקש לחמור, אכן כבר הקשו התוס' שם על שיטת ר"ת דודאי ביאת עכו"ם פוסלת משום זנות, ולכן נ"ל ליישב קושיותם על פי דברי מהרש"ל הנ"ל דודאי הוי אמרינן דכי תהי' גזירת הכתוב היא למעט ח"כ אי לאו דכתיב כי תהי' אלמנה לנו"ע דבזה גילה קרא דכי תהי' להנך דאית בהו הוי' לאו דוקא והשתא פריך מנ"ל להוציא כי תהי' מפשטי' דלמא כי תהי' אלמנה אתי להורות דאפילו אית לה זרע תיכול ובזה ליכא הוצאה ממשמעות דכי תהי' לאיש זר אתי להורות דביש הוי' אפילו בלא זרע פוסל וכי תהי' אלמנה אתי להורות דבאין הוי' אפילו בזרע לא פוסל:

7. שערים מצויינים בהלכה

ואמינא נבעלה לפסול לה אף מחזיר גרושתו. פרש"י משנשאת לאיש אחר, דהא זר הוא אצלה ותפסי לו בה קידושין, ולמה תניא לעיל (מד:) היא כשרה וולדה כשר ואוקימנא כשרה לכהונה וכש"כ לתרומה, תמוה הרי גרושה היא ופסולה לכהונה, ולעיל הבאנו מתוס' ישנים ותוס' הרא"ש דקאי רק אתרומה, והא דקתני היא כשרה קאי אשאר דברים שם ולא אגרושה, וצ"ע. שוב ראיתי דכבר עמד על זה במהרש"א ומסיק נמי דקאי רק אתרומה. וכתב הרמב"ם (אס"כ ריש פי"ח) דזונה האמורה בתורה כו' ובת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל. וכתב במגיד משנה דהיה לו להוציא המחזיר גרושתו משנשאת, אלא מה"ט לא כתב

לה, דודאי לא פסל לה משום דלאו זר היא אצלו מעיקרא, לפי שלא אמרו כן אלא לתרומה, אבל לכהונה בלא"ה כבר נפסלה משנתגרשה.

8. חידושי הרישב"א מסכת יבמות דף סט עמוד א

מה כ"ג באלמנה שזרעו פסול ופוסל (אין) [אף כל] שזרעו פסול ולאפוקי מצרי שני שאין זרעו פסול שנאמר בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'. ק"ל דאנן דומיא דכ"ג שזרעו פסול לכהונה דרשינן ומהאי קרא לא מוכח אלא דבנו של מצרי שני כשר לקהל ישראל אבל אכתי אימא לך שהוא פסול לכהונה, וי"ל דהא נפקא ליה לר' יוחנן (בקדושין) (לק' ע"ז ב') שהוא כשר לכהונה מדכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה בתולה הבא מב' עממים, והכא לא דייק תלמודא ונקט חד קרא חלופי קרא אחרינא דהכי אורחא דתלמודא בכמה דוכתי וכדכתבנא לעיל. וא"ת ולר"ל דאמר התם (שם א') דזרעו של מצרי שני פסול לכהונה מאי איכא בין ת"ק ור' יוסי, וי"ל דלר"ל דומיא דכ"ג מה כ"ג זרעו באלמנה כפגום שבהם שהרי הולד כמו האם אף כל שזרעו כפגום שבהם, לאפוקי מצרי שני הבא על בת ישראל שכשר לבא בקהל ישראל מיהת ואינו כפגום שבמולידיו דהיינו אביו אלא כאמו הכשירה, והכא לא בעי למנקט אלא דרשא דר' יוחנן דהלכתא כוותיה.

9. רש"י על יבמות דף סט/א

והשוטה - אפי' על ידי חופה וקדושין לא פוסל ולא מאכיל דאין קנינו קנין:

10. תוספות מסכת יבמות דף סט עמוד א

והמפתה והשוטה - הא דלא תנן קטן בהדייהו דלא תקינו ליה רבנן נישואין כדקתני בגמרא (לקמן דף צו:): שוטה וקטן שנשאו כו' אמר רבי יצחק דהיינו משום דבעי למיתני בסיפא וילדה דלא מיתני ליה בקטן.

11. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב והלכה הבת ונישאת לעבד או לעכו"ם וילדה בן הרי זה ממזר. תמוה דלעיל (מה:): מסקינן, דעבד או עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין כאשת איש, וכ"כ הרמב"ם (אס"כ פט"ו ה"ג), ובשו"ע (אהע"ז סי' ד סי"ט). /שוב ראיתי בפ"י המשניות להרמב"ם שכתב כזה"ל, זאת ההלכה על דעת מי שאמר דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, והרכה בש"ס נושא ונותן כזה, ופסקו דהוולד כשר בין בפנויה בין כאשת איש בין באונס בין ברצון, ודכריו מוכאים גם בתוסי' יו"ט כאן.

12. תוספות מסכת יבמות דף סט עמוד ב

ונשאת לעבד - תימה דלא קתני ונכבשה עם העבד כדקתני ונכבש עם השפחה דנישואין לא שייכי בה.

13. רש"ש על יבמות דף סט/ב

תד"ה ונשאת. ותימה כו'. ול"נ דברישא דהולד כמוה ולא אהני כלום בביאתו להכי תני ונכבש. אבל הכא דהולד ישראל ממזר כדלעיל (כג) ע"ש. וכן מאכיל בתרומה מה"ט הואיל ואהני בביאתה למילד זרע ישראל לכן תני נשאת:

14. מהרש"א על יבמות דף סט/ב

... גם נראה דליכא לאקשוויי הכא דהיאך קבעי למימר דניחוש לספיקא נוקמה לה אחזקה שלא היתה מעוברת ונוקי איתתא בחזקת כשרותה לתרומה די"ל דלא אמרינן דנוקמה אחזקה אלא היכא דליכא למיקם אמילתא כההיא דספק בן ט' כו' דלעיל אבל הכא כיון דאיכא למיקם אמילתא אם היא מעוברת אם לאו לא מוקמינן לה חזקה דמהאי טעמא גיחא בחולצת תוך ג' חדשים דאפילו אם יבא אליהו ויאמר דלא מיעברה לא משגיחין ביה כדאיתא בפרק החולץ:

15. ערוך לנר מסכת יבמות דף סט עמוד ב

בד"ה מי לא תנן. אלמא לחדא ביאה חיישינן. עיין מש"כ המהרש"א בזה ומה שתירץ אקושיתו דלכך לא אזלינן בתר חזקה כיון שאפשר לברר הספק, לא זכיתי להבין דהא עתה אי אפשר לברר עד לבסוף ומה בכך שיבורר לבסוף מכ"מ עתה נוקי אחזקה כמו לקמן (ק"ט ב) דאמרינן סיפא חזקה לשוק אף דאפשר לברר אם ילדה חמותה ואינה בחזקת היתר לשוק אע"כ בתר השתא דיינינן וזה שהביא המהרש"א ראי' מאם יבוא אליהו דפרק החולץ הא התוס' שם (לה ב ד"ה תגלי) חלקו ג"כ בין ראוי' להתברר עתה והרי גם הכא עתה אין ראוי לברר, ועיין בראש יוסף בחולין (יב ב) דהוכיח דאף דמפסחים (עא ב) משמע דהיכי דאפשר לברורי לא אזלינן בתר חזקה מכ"מ זה דוקא היכי דבקל אפשר לברורי וא"כ כש"כ הכא דעתה אי אפשר לברורי כלל:

16. קובץ הערות - הוספות

ג) דף ס"ט ע"ב ליחוש שמא עיברה וכו', ליוחסין חששו, לתרומה לא חששו. ומוכח מזה דהחשש אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא אין לחלק בין יוחסין לתרומה, וע"כ צ"ל דבחזא ביאה ליכא רובא דמתעברות. והדר פריך, ולתרומה לא חששו, והתניא הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד. וקשה דמאי רומיא, דהתם טעמא משום דשמא ימות חיישינן, אבל לשמא מת לא חיישינן, דהא אשת כהן שהלך בעלה למדה"י אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים, ולחוש שמא עיברה, הוי דומיא דשמא מת, דלא חיישינן [גיטין כ"ח ע"ב]. ואי נימא דסוגיא דהכא אזלא כאביי, דמשני התם [ע"א], הא רבי מאיר הא רבי יהודה, א"כ גם הכא אפשר

לשנויי הכי, דמתניתין כרבי מאיר ובריייתא כרבי יהודה. ועוד דאכתי תיקשי הלכתא אהלכתא, דהתם קי"ל דלשמא מת לא חיישינן, והכא קי"ל דחיישינן שמא עיברה, וצ"ע: ובסוגיא דגיטין קשה, נהי דשמא ימות חיישינן משום דלא אמרינן חזקה על להבא ולא מהניא חזקת חי, אבל למה אסורה מיד משום דשמא היא כבר מגורשת, נוקי איתתא בחזקת א"א שעדיין אינה מגורשת ובחזקת היתר לאכול בתרומה, וכמו בנזיר השותה יין, דלוקה ולא חיישינן שמא ישאל על נזירותו, משום דמוקמינן ליה בחזקת איסור: אלא דבתוס' רעק"א בשבת [אות פ"ט] כתב, דאפשר דאין מלקין אותו כ"ז דיכול לשאול:

17. תוספות רא"ש על יבמות דף סט/ב

בזנות לא חששו. פרש"י דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר. וא"ת הרי שוטה דרוצה להתעבר ממנו שהרי נשאת לו ואינה מתהפכת [וי"ל] דבשוטה נמי יראה להתעבר ממנו דשמא לא תוכל לסובלו כדאמרינן פ' חרש דאין אדם דר עם נחש בכפיפה. א"נ כיון דביאת זנות היא דלא תקינו ליה רבנן נישואין לא פלוג בכל ביאת זנות:

18. שערים מצויינים בהלכה

בזנות לא חששו. פרש"י דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר. וכתבו התוס' דשוטה נמי אע"פ שנשאת לו מתהפכת שאינה רוצה להתעבר ממנו, לפי שיראה שלא תוכל לסובלו כו'. ובתשו' נוב"י (מהר"ת יו"ד סי' רב) הביא, דהגאון ר' זרח איידליץ מפראג הקשה על דברי הטור (יו"ד סי' שלא), שפסק דבת כהן נשואה לישראל חרש שוטה פוסלה מלאכול בתרומה, דזה תמוה דהרי במשנה האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין הואיל ואין קנינו של השוטה קנין אפי' מדרבנן, ותירץ בנו של הנוב"י דהטור לא ס"ל כדברי התוס' דאם היא נשואה לשוטה מתהפכת שלא תתעבר, אלא כיון שהיא נישאת לשוטה, ודאי ניחא לה להוי לה בניס, וא"כ כל שהוא ע"י נישואין אינה מתהפכת אף בנישאת לשוטה, ולכן פסק הטור דנשואה לשוטה פוסלת משום שמא מעוברת, ומתני' דקתני דשוטה אינו פוסל היינו משום קנין, ונפ"מ דתוך מ' יום אחר הנשואין מותרת לאכול בתרומה, הואיל ועדיין מיא בעלמא הוא, וכתב הוכחות על זה. ומשום שאין מטרת החיבור אלא לבאר בקצרה דברי הגמ' רש"י ותוס' וכו', לכן לא העתקתי הראיות כי רב הוא והראתי רק מקומו.

19. שערים מצויינים בהלכה

עד ארבעים מיא בעלמא היא. וכן איתא במס' כריתות (ז:): אהא דמפלת ביום ארבעים, ופרש"י דעד שיעברו מ' יום מיא בעלמא הוי, ובמס' נדה (ל. ד"ה אינה חוששת) פרש"י שלא

נגמר צורתו עד שיכלו כל מ' יום. וכן לעיל (סז). בענין המזכה לעובר אי קנה הובא בתוס' חד מקמאי, מעשה היה בלוניל לפני הראב"ד ולפני זקנו ר' משולם, ולפני הרב ר' שמואל ב"ר משה ז"ל, באחד שנתן מתנה לבנו קודם ארבעים יום ליצירתו, והיה מחלוקת ביניהם אי הוי מתנה, משום שדעתו של אדם קרוכה אצל העובר, ויש מהם שאמרו דכיון בתוך מ' יום מיא בעלמא הוא אין כאן עובר עדיין. וכן בתשו' חות יאיר (סי' לא) דן, באשה שקלקלה והיא מעוברת בממזר, אי מותרת לגמוע תרופה כדי לשלשל ולהפיל הולד, ופסק לאיסור, ויש להסתפק עוד אם היא עדין בתוך מ' יום דאין שם נפש עליו ומיא בעלמא הוא. ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' מג) מצדד להתיר לגמרי. ועיי' מה שכתבנו במס' חגיגה (ט: ד"ה הוליד אין).

20. שיעורי ר' דוד מסכת יבמות דף סט עמוד ב

תקטו) בדין עובר קודם מ' יום לענין תרומה, ולענין יבום

גמ' טובלת ואוכלת עד ארבעים דאי לא מיעברא הא לא מיעברא, ואי מיעברא, עד ארבעים מיא בעלמא היא. מבואר בגמ' כאן דהא דעובר פוסל מתרומה היינו רק אחר ארבעים יום. אבל קודם ארבעים הוי כמיא בעלמא ואינו פוסל. והנה בגמ' לקמן (דף פז א) פריך למה בעינן קרא לגבי תרומה דעובר פוסל כמו ילוד, נילף מיבום דעובר נמי הוי בן לפטור מיבום כמו ילוד.

ולכאורה קשה דהא לגבי יבום אף עובר קודם ארבעים יום נמי חשיב ולד לפטור מיבום, ואילו הכא לגבי תרומה הרי מבואר כאן דקודם מ' יום לא הוי כילוד, ואוכלת בתרומה, הרי דלא דמי כלל תרומה ליבום, וא"כ איך נילף הכא מהתם.

21. תוספות מסכת יבמות דף סט עמוד ב

רב אמר הולד ממזר כו' - בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עה.) מפרש פלוגתייהו בג' גווני.

22. חדושי הרשב"א על מסכת יבמות דף סט/ב

רב אמר הולד ממזר. פירש"י ז"ל ודאי ממזר דבתר רובא דעלמא שדינן ליה. ותמהני דהא אסיקנא התם בפרק עשרה יוחסין (קדושין עה, א) מאי ממזר דקאמר רב לאו דמותר בממזרת אלא דאסור בבת ישראל, ושמואל אמר הולד שתוקי שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ואע"ג דרוב פסולין אצלה:

23. ריטב"א על יבמות דף סט/ב

אתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי. רש"י ז"ל פי' בכולה שמעתא דלרב הולד ממזר ודאי דבתר רובא דעלמא שדינן לה, ולשמואל הולד ספק ממזר דמספקא לן אי מארוסה הוא או מאיניש אחרינא, ואגב שיטפיה אשתמיטתיה למרן ז"ל הא דאסקינן בפרק עשרה יוחסין דלרב דאמר הולד ממזר לאו ממזר ודאי הוי אלא ספק ממזר ואסור בממזרת, ושתוקי דאמר שמואל, בדוקי, שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ואע"ג דרוב פסולין אצלה, וכאבא שאול שהיה קורא לשתוקי בדוקי:

24. ריטב"א על יבמות דף סט/ב

והא דאמרינן דהכא לדידיה היתירא ולעלמא איסורא, לאו דוקא, דהא ודאי ארוסתו קודם חופה אסורה היא לו מדרבנן ולוקה עליה, אלא דלגבי עלמא דאסור להם איסור תורה משום איסור אשת איש קרינן להאי

היתרא, למימרא שיותר יש לתלות בזה שהוא היתר מן התורה מלתלות בעלמא שהיא אסורה להם מן התורה באשת איש:

25. שערם מצויינים בהלכה

גדה היא. ומדברי המ"מ הקשה בתשו' מהר"י אסאד (י"ד סי' רצג) על דברי התומים (חור"מ סי' לד ס"ק יא) שכתב בשם תשו' פני משה (סי' קה), דמי שעבר על איסור דרבנן איתרע חזקתו חזקת כשרות, ותיירץ דדברי המ"מ נאמר בענין ממון ועריות דנפשו של אדם מחמדתן, לכן אמרינן בהו דלאו כו"ע זהירי בהו, משא"כ שאר איסורי דרבנן י"ל דאיתרע חזקתו. ומ"מ גם דבר זה אינו ברור כ"כ, דכבר הבאנו במס' יומא (כג.) מכמה מקומות בש"ס דהיו זהירין יותר בדרבנן מאיסור תורה, ובתוס' (סוטה ז.) כתבו, שיש כמה דברים שהיו זהירין בדבר קל יותר מאיסור חמור, אלא הכא בעניינינו יש לומר כיון דצריכין לתלות באחד, יש סברא לתלות יותר בזה מבזה.

הכא דלהאי איסורא ולהאי היתירא לא כש"כ. פרש"י דלגבי ארוס היתר ולעלמא באיסורא כו'. הלשון דלגבי ארוס היתר אינו מדוקדק, דהא כלה בלא חופה וברכה אסורה עדיין אע"פ שכבר קידשה. ופי' הריטב"א דלגבי עלמא אסורה מן התורה דהיא אשת איש, ולגבי הארוס אסורה רק מדרבנן, לכן תולין יותר בארוס. וכ"כ במגיד משנה (אישות פ"א ה"ד) דבאיסור דרבנן לא זהירי כולי עלמא, ובזמנינו הוא איסור תורה דהא